NRO NATIONAAL REGIEORGAAN ONDERWIJSONDERZOEK



Kennisbenutting door docenten in het hoger onderwijs

Marianne Boogaard en Esmée Lalihatu

SAMENVATTING

samen onderwijs versterken

NRO

Introductie

Toegankelijkheid van het hoger onderwijs

Over studievoortgang in het hoger onderwijs is al veel kennis beschikbaar. Maar docenten, opleidingen en onderwijsinstellingen maken nog niet altijd gebruik van de kennis die onderzoek heeft opgeleverd. De Expertgroep Toegankelijkheid Hoger Onderwijs (ETHO)[1] heeft als doel de toegankelijkheid van het Nederlandse hoger onderwijs te bevorderen, voor alle groepen studenten, in alle fasen van de studieloopbaan. Dit doet de ETHO door onderzoek hiernaar te laten doen en kennis te ontsluiten.

Om kennis uit onderzoek beter vindbaar, bereikbaar en toepasbaar te maken, is het zinvol eerst beter in beeld te krijgen hoe kennisbenutting nu eigenlijk precies werkt in de praktijk van het hoger onderwijs in Nederland (hbo en wo). Die vraag is het startpunt voor het onderzoek *Kennisbenutting in het hoger onderwijs*, dat op verzoek van de ETHO is uitgevoerd door het Kohnstamm Instituut. Het onderzoek richt zich specifiek op kennis over het faciliteren van de studievoortgang, en het benutten van die kennis door hbo- en wo-docenten.

Onderzoeksvraag

De hoofdvragen voor het onderzoek waren:

- In hoeverre en op welke manier verwerven professionals in het hoger onderwijs kennis over het faciliteren van studievoortgang?
- In hoeverre passen zij die kennis toe in hun onderwijspraktijk?
- Hoe kan kennisbenutting door docenten in het hoger onderwijs worden vergroot?

Studievoortgang definiëren we als: het succesvol doorlopen van het onderwijs, zonder vertraging, uitval of studieswitch.[2]
Kennisbenutting definiëren we als: het gebruikmaken van opbrengsten uit onderzoek met als doel het onderwijs te verbeteren en vernieuwen. Een belangrijk aandachtspunt daarbij is dat kennis uit onderzoek niet automatisch toepasbaar is voor degenen die werkzaam zijn in de onderwijspraktijk of het onderwijsbeleid. Er is pas sprake van benutting wanneer onderwijsprofessionals de kennis uit onderzoek (kunnen) verbinden met hun eigen hande-lings-, ervarings- en omgevingskennis.[3]

Onderzoeksmethoden: literatuurstudie, survey en interviews

Om de onderzoeksvraag te beantwoorden zijn drie deelstudies uitgevoerd: een literatuurstudie, een *survey* en een reeks interviews. In de literatuurstudie ging het om de vraag wat bekend is uit de internationale wetenschappe-lijke literatuur over factoren die docenten in het hoger onderwijs stimuleren of belemmeren om kennis te vinden en toe te passen ter verbetering van hun onderwijspraktijk. Daarbij zijn onder andere de volgende zoektermen gebruikt (in het Engels en het Nederlands): kennisbenutting, professionalisering, hoger onderwijs, docenten, stu-dievoortgang, studiesucces, onderwijsvernieuwing. De zoektocht leverde, na nadere bestudering van de *abstracts*, een lijst op met 25 relevante publicaties (Boogaard et al., 2024 (a)).

1 https://www.nro.nl/organisatie/expertgroep-toegankelijkheid-hoger-onderwijs
2 https://www.onderwijskennis.nl/themas/studievoortgang
3 https://www.nro.nl/sites/nro/files/media-files/handleiding-kennisbenutting.pdf

In het empirische deel van het onderzoek zijn een *survey* en interviews uitgevoerd. Voor de *survey* zijn, via het ´Flitspanel´[4], 214 hoger onderwijsdocenten bereikt die een korte, online vragenlijst hebben ingevuld. Van deze docenten werkt 35% aan een universiteit en 65% aan een hbo-instelling. Samen vertegenwoordigen zij alle verschillende opleidingssectoren, zoals techniek (22%), economie (18%) en onderwijs (15%). Wel was de respondentgroep relatief oud vergeleken met de docenten-populatie in het hoger onderwijs. Om die reden is in de analyses een weging toegepast: de antwoorden van de jongere docenten tellen wat zwaarder mee.

Via een reeks interviews zijn 51 (andere) docenten van 20 hbo- en 16 wo-opleidingen bevraagd over hoe zij kennis opdoen en benutten over het faciliteren van de studievoortgang van studenten. Aan de interviews namen zowel jonge als oudere docenten deel, van juniordocent tot hoogleraar. Bovendien betrof het een brede doorsnede van docenten uit alle sectoren, van conservatoriumdocenten en logopedisten tot tandartsen, en van onderwijskundigen, juristen, technisch natuurkundigen en sociologen tot opleiders in de dier- en veehouderij (Boogaard et al., 2024 (b)).

Conclusies

De literatuurstudie en de antwoorden van docenten in de vragenlijst en de interviews leiden tot de volgende inzichten en conclusies:



Zoeken naar kennis over het faciliteren van studievoortgang heeft (meestal) geen hoge prioriteit

In *de literatuurstudie* zien we dat docenten met name op zoek gaan naar kennis als zij stuiten op urgente praktijkproblemen. Daarnaast wordt uit de beschreven onderzoeken duidelijk dat verschillende contexten bijdragen aan kennisverwerving en -benutting door docenten. Met als belangrijkste stimulerende contexten:

- netwerken waarin docenten actief zijn en waar veel kennisdeling plaatsvindt
- een organisatiestructuur en -cultuur die kennisdeling waardeert en faciliteert: een onderzoekende cultuur, in een lerende organisatie
- de persoonlijkheid van de docent, met als belangrijke kenmerken: nieuwsgierigheid, een breed netwerk, het gevoel hebben deel uit te maken van een leergemeenschap, voldoende zelfvertrouwen, eigen kennis en vaardigheden

Van de docenten die deelnamen aan onze *survey* gaf ongeveer 33% aan dat zij regelmatig op zoek gaan naar kennis over verbetering van de studievoortgang van studenten. De meerderheid van de docenten doet dat soms, en zo´n 15% nooit. De belangrijkste aanleidingen daarvoor zijn: knelpunten bij studenten en onderwijsideeën die docenten ergens anders tegenkomen. Verder worden tegenvallende studieresultaten, verbeterpunten uit (in- of externe) evaluaties en lopende innovaties op de opleiding relatief vaak genoemd als factoren die aanzetten tot zoeken naar kennis.

In de interviews komt 'regelmatig' naar voren dat docenten actief op zoek gaan naar kennis over het faciliteren van de studievoortgang. Wanneer we kijken naar welke kennisbronnen zij daarvoor gebruiken, blijkt het vooral te gaan om collega's raadplegen. Dat gebeurt 'vrij vaak'. Andere kennisbronnen, zoals trainingen, boeken of nieuwsbrieven, gebruiken zij 'soms tot regelmatig.'
De aanleidingen zijn dezelfde als die naar voren kwamen uit de *survey* (in een iets andere volgorde): tegenvallende studieresultaten, knelpunten die studenten aangeven, feedback van collega´s, aandachtspunten in onderwijsevaluaties, lopende innovaties binnen de eigen opleiding of instelling en interessante onderwijsideeën die

4 https://www.avgregisterrijksoverheid.nl/verwerkingen/flitspanel

zij tegenkomen via een studiedag, internet, in gesprek met een collega etc. Er is geen verschil tussen docenten die werken in het hbo en wo als we kijken naar de mate waarin of de aanleidingen waarom zij op zoek gaan naar kennis. Een belangrijke verklaring voor de geringe mate waarin docenten hun kennis over studievoortgang actief uitbreiden, is de werksituatie: er is (te) weinig tijd en ruimte voor. In het wetenschappelijk onderwijs wordt onderzoek doen bovendien hoger gewaardeerd dan onderwijs geven.

We concluderen dat kennisverwerving over het faciliteren van de studievoortgang over het algemeen geen heel hoge prioriteit heeft voor docenten in het hoger onderwijs. Maar er zijn zeker wel situaties waarin zij behoefte hebben aan dit type kennis én er ook naar op zoek gaan.



Collega's zijn de belangrijkste kennisbron

Uit de literatuurstudie komt naar voren dat docenten in het hoger onderwijs gebruikmaken van een breed spectrum aan kennisbronnen, van gesprekken met collega's tot websites, workshops, conferenties, sociale media, tijdschriften of de eigen onderwijskundige dienst. Gesprekken met collega's, zowel informeel als formeel, zijn de meest laagdrempelige manier van kennisoverdracht.
In de literatuur is bovendien het meest te vinden over de rol van collega´s en netwerken van docenten als bron van kennis over onderwijs. Daaruit blijkt ook dat kennisdeling bij samenwerking aan innovaties voor de eigen onderwijspraktijk met collega's (en met experts en onderzoekers), de meest succesvolle manier van kennisbenutting is: dit type samenwerking vormt een goede basis voor professionalisering én onderwijsvernieuwing. Punt van aandacht in een van de studies is dat zulk onderzoek rond onderwijsinnovaties vaak weinig bereik heeft buiten de eigen instelling.

Ook via de *survey* en interviews blijkt dat informele kennisoverdracht door collega´s en vakgenoten verreweg de populairste manier is om kennis over studievoortgang te verwerven. De docenten vinden bovendien de kennis die zij via hun collega´s aangereikt krijgen het meest toegankelijk en het best praktisch toepasbaar.

Naast de input van hun collega's gebruiken docenten veel verschillende kennisbronnen. In de *survey* zijn dat met name:

- Tijdschriften, onderzoeksrapporten, (hand)boeken, websites, nieuwsbrieven , *infographics*, handreikingen, *toolkits* of *factsheets*. Ongeveer 20-25% van de docenten raadpleegt deze kennisbronnen ´dikwijls of vaak,´ 40% doet dat ´soms´. Een derde van de docenten doet dat dus nauwelijks of niet.
- Verder geeft zo´n 10% van de docenten aan dat zij trainingen/workshops, conferenties en sociale media ´dik-wijls of vaak´ gebruiken als kennisbron. Zo´n 30-50% doet dat 'soms'. Ook deze kennisbronnen worden dus door ongeveer een derde van de docenten niet of nauwelijks benut.
- Webinars en podcasts worden niet of nauwelijks genoemd als kennisbronnen.

Na hun eigen collega's zijn met name (hand)boeken en beknopte informatiematerialen, zoals *infographics* en handreikingen, de kennisbronnen die de meest toepasbare kennis opleveren, aldus de docenten in de *survey*.

Uit de interviews komen net iets andere kennisbronnen naar voren die docenten vaak of regelmatig gebruiken en goed toepasbaar vinden, opnieuw pas ná collega's. Dit zijn vooral:

- Interne onderwijskundigen en onderwijskundige diensten die belangrijk zijn voor de kennisbenutting van docenten.
- Daarnaast komen kennisnetwerken – binnen de opleiding, op het niveau van de eigen instelling, of landelijk – naar voren als relevante plekken waar kennis over studievoortgang wordt gedeeld en besproken.
- Ook maken de docenten regelmatig gebruik van informatie die zij vinden via sociale media, websites, portals en nieuwsbrieven, en van schriftelijke publicaties, zoals handleidingen, wetenschappelijke en vaktijdschriften.

De meest toegankelijke en toepasbare kennis komt van directe collega's. Daarnaast vinden de docenten ook kennis die zij online vinden of aangereikt krijgen via workshops en studiedagen vaak goed toegankelijk en toepasbaar.

We concluderen dat kennis over factoren die van belang zijn voor het faciliteren van studievoortgang vooral veel wordt gedeeld tussen docenten onderling, zowel in informele als in meer formele contexten, zoals teamvergaderingen of studiedagen. Daarnaast zien we dat docenten niet per se altijd gericht op zoek gaan naar bepaalde kennis of inzichten, maar ook regelmatig kennis aangereikt krijgen, en dat zij dat plezierig vinden. Goede 'vindplaatsen' daarvoor zijn: de (docenten)netwerken waarin zij actief zijn, onderwijsdiensten (Teaching & Learning Centres, TLC´s), gesprekken met collega´s en nieuwsbrieven of LinkedIn-groepen waarbij ze zijn aangesloten.

Kennis die nauw aansluit bij de eigen onderwijspraktijk wordt het meest toegepast

De literatuurstudie biedt zicht op factoren die bijdragen aan succesvolle toepassing van kennis. De belangrijkste factor is: relevantie van de kennis voor de specifieke onderwijspraktijk(vragen) van de docent. Het sterkst is de impact van didactische ontwerpen die *evidence-informed* zijn. Deze worden vooral toegepast als ook sprake is van goede institutionele ondersteuning. Voor een eectief gebruik van kennis uit onderzoek speelt bovendien mee dat docenten deze moeten kunnen vertalen naar hun eigen context en moeten kunnen oefenen en uitproberen. In het gunstigste geval gebeurt dat in een langer lopend traject, samen met collega's in een veilige en ondersteunende leeromgeving. Zie hierover bijvoorbeeld de studie van Oolbekkink et al. (2022).[5]

In de *survey* en interviews benoemen docenten een aantal duidelijke kenmerken van kennis(producten) die zij goed toepasbaar vinden in de onderwijspraktijk. Zulke kennisproducten zijn: kort, praktisch georiënteerd en overzichtelijk, maar ook wetenschappelijke onderbouwd en voorzien van verdiepende achtergrondinformatie over het hoe en waarom van de beschreven aanpak of inzichten.

Een aantal factoren in de werkomgeving vergemakkelijken de daadwerkelijke toepassing van kennis over verbetering van studievoortgang. Dat zijn met name:

- facilitering van de tijd van docenten om te werken aan onderwijsvernieuwing
- georganiseerde momenten voor kennisdeling tussen collega´s
- nieuwe kennis en inzichten binnenhalen (via interne of externe experts)
- een lerende cultuur in de opleiding
- bevordering van actieve deelname van docenten aan kennisuitwisseling
- een actieve rol van docenten in onderwijsvernieuwing

Daar staat tegenover er voor de docenten vaak te weinig tijd beschikbaar is, waardoor kennisbenutting en onderwijsvernieuwing ten koste gaan van vrije tijd of van andere taken en verplichtingen.

We concluderen dat docenten kennis het meest toepassen als het gaat om onderbouwde kennis die goed aansluit bij de specifieke onderwijscontext van de docent. Daarbij geldt dat vooral tijd en faciliteiten, om zich samen met collega's te verdiepen in onderzoekskennis en die kennis te vertalen naar de eigen onderwijspraktijk, van belang zijn om te komen tot daadwerkelijke kennisbenutting.

5 Oolbekkink, H., Van der Steen, J., Buijs, E., Opstoel, K., Schenke W. en Admiraal, W. (2022). Kennisbenutting in scholen. Impact van onderwijsonderzoek in kaart gebracht. Nijmegen: HAN University of Applied Sciences. https://www.researchgate.net/publication/361951420_KENNISBENUTTING_IN_SCHOLEN_Impact_van_onderwijsonderzoek_in_kaart_gebracht

Aanbevelingen: hoe kan kennisbenutting door docenten in het hoger onderwijs worden vergroot?

Het onderzoek wijst op een aantal kansrijke ingangen voor kennisbenutting voor het faciliteren van de studievoortgang. Die ingangen zijn relevant voor de ETHO, maar ook voor onderzoekers, opleiders en beleidsmakers die streven naar impact van wetenschappelijke kennis.



Kennis (herhaald) verspreiden via veel verschillende kanalen

Gezien de vele informele routes die docenten gebruiken, de onderling verschillende voorkeuren voor bepaalde kennisbronnen, en de vrij grote rol van ´toevallig´ – via persoonlijke en digitale netwerken – gevonden kennis en informatie, lijkt het vooral zinvol om te zorgen voor kennisverspreiding via veel verschillende kanalen tegelijkertijd. Herhaling vergroot daarnaast de kans dat de informatie docenten bereikt op een moment dat zij ervoor openstaan.



Kennisnetwerken voor onderwijsontwikkeling faciliteren

Kennisnetwerken lijken de meest kansrijke context om onderzoekskennis daadwerkelijk te vertalen en toe te passen in de onderwijspraktijk. Het gaat dan om kennisnetwerken waarin docenten samenwerken, vaak ook met onderzoekers of andere experts, aan onderwijsontwikkeling of aan ontwerponderzoek dat gericht is op de eigen onderwijspraktijk en studenten. In dit type samenwerking is sprake van maatwerk, een goede aansluiting bij de concrete praktijk van de docent en een praktische insteek. In zulke netwerk-settings worden tips voor interessante kennisbronnen gedeeld. Er is bovendien veel reden voor docenten om zich – ondanks de werkdruk – daadwerkelijk te verdiepen in zulke kennisbronnen en om visies en ervaringen uit te wisselen. Tot slot hebben deze netwerken vaak een gezamenlijk, concreet doel om te komen tot vernieuwende, uitvoerbare en effectieve onderwijsontwerpen. Hbo-docenten zijn vaker betrokken in dit type kennisnetwerken dan wo-docenten. Het verdient aanbeveling om daar ook in het wo meer ruimte en waardering voor te bieden. Zie hiervoor ook Castelijns & Vermeulen (2017).[6]



Interne onderwijskundigen en/of opleidingsmanagers betrekken

Eveneens kansrijk om de kennisbenutting door docenten te vergroten is het om interne onderwijskundigen of onderwijskundige diensten (c.q. TLC's) te benaderen. Zij kunnen docenten dan voorzien van meer, nieuwe of relevante kennis over het faciliteren van studievoortgang. Vaak zijn zij degenen die studiedagen, workshops en trainingen organiseren, die externe dan wel interne experts uitnodigen om een presentatie te verzorgen, die websites onderhouden waar onderwijskennis te vinden is, of sturing geven aan onderwijsvernieuwingen via het ontwikkelen van plannen. Ook de opleidingscoördinatoren vervullen vaak een actieve rol bij kennisbenutting. Om de kennisbenutting over studievoortgang te vergroten zijn zij dus ook een belangrijke doelgroep. Als er (nieuwe) relevante onderzoeksresultaten beschikbaar zijn, is het interessant om juist de onderwijskundigen en opleidingsmanagers daarover te informeren, of om hen uit te nodigen voor een symposium of presentatie.

---

6 Castelijns, J., & Vermeulen, M. (2017). Benutting van kennis uit onderzoek: Een pleidooi voor samenwerking tussen onderzoeker en eindgebruiker. *Tijdschrift Voor Lerarenopleiders, 38*(2), 19-30. https://www.researchgate.net/publication/318035439_Benutting_van_kennis_uit_onderzoek_Een_pleidooi_voor_samenwerking_tussen_onderzoeker_en_eindgebruiker

Opleidingen werken momenteel actief aan diverse onderwijsvernieuwingen. Voor enkele hoofdthema´s is veel belangstelling:

- welbevinden van studenten en studenten betrekken bij de opleiding via sociale binding
- aanbod dat studenten ondersteunt in hun persoonlijke ontwikkeling en in leren studeren
- motiverende didactiek, zoals activerende werkvormen, leerroutes ontwerpen die keuzemogelijkheden voor studenten vergroten (in studietempo, volgorde of mate van diepgang), en formatief toetsen



Actuele kennis delen via sociale media (met name LinkedIn), nieuwsbrieven en websites

Sociale media, nieuwsbrieven, portals en websites zijn voor veel docenten een laagdrempelige manier om kennis te verwerven of om onderwijsproducten/-ideeën te vinden die aansluiten bij hun onderwijspraktijk. Wat hen vooral aanspreekt zijn publicaties en discussies die aansluiten bij knelpunten waar studenten tegenaan lopen, of die inzichten en praktijkvoorbeelden bieden voor welbevinden, sociale binding, motiverende didactiek, het stimuleren van zelfsturing bij studenten en de andere hierboven genoemde onderwerpen. De docenten zijn het best ´bereikbaar´ op LinkedIn – via de groepen waarbij zij zich hebben aangesloten of de experts die zij volgen – en via nieuwsbrieven en websites waarvan zij weten dat zij er praktijkgerichte, onderbouwde onderwijskennis kunnen vinden. Daarin hebben de websites en portals van de eigen hogeschool of universiteit een belangrijke rol.

Websites zoals Onderwijskennis.nl en de HBO Kennisbank zouden meer bekendheid kunnen krijgen als vindplaats voor een overzicht van beschikbare kennis over het faciliteren van studievoortgang, en als toegang tot praktijktoepassingen daarvan.



Beknopte, praktijkgerichte én onderbouwde kennisproducten aanbieden

Docenten in het hoger onderwijs hebben weinig tijd voor actieve kennisbenutting op het gebied van studievoortgang, maar wél interesse. Zij hebben daarom een voorkeur voor beknopte, overzichtelijke kennisproducten en praktische handreikingen die aansluiten bij wat zij in hun eigen onderwijspraktijk ervaren als belangrijk en zinvol voor de studenten. Uitgewerkte lessenseries zijn niet nodig. Docenten hechten waarde aan onderbouwing. Als duidelijk is dat een aanpak elders is onderzocht en werkzaam is gebleken, durven zij daarop wel te vertrouwen voor hun eigen praktijk. Zij willen wel graag zelf kunnen toelichten waarom zij doen wat ze doen. Om die reden vinden docenten het van belang dat ook de meer theoretische uitgangspunten en principes goed vindbaar zijn.

Tot slot

Willen we dat professionals in het hoger onderwijs meer kennis benutten over het faciliteren van studievoortgang, dan is een aanpak langs meerdere routes nodig:

- binnen de opleidingen zelf, door kennisuitwisseling tussen de docenten te stimuleren en gezamenlijk te werken aan onderwijsvernieuwingen,
- via onderzoekers die de opbrengsten van hun onderzoek vaak en zo toegankelijk en toepasbaar mogelijk presenteren,
- door de ETHO, het NRO en andere kennisinstellingen die actuele kennis en inzichten uit onderzoek vindbaar maken en verspreiden via portals, websites, nieuwsbrieven, sociale media en conferenties.

Dit document is de publiekssamenvatting van het onderzoeksproject *Kennisbenutting door docenten in het hoger onderwijs.* De samenvatting is geschreven door het Kohnstamm Instituut in opdracht van de Expertgroep Toegankelijkheid Hoger Onderwijs (ETHO). De Expertgroep is ingesteld op voorspraak van de Tweede Kamer en wordt gefinancierd door het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. De ETHO is ondergebracht bij het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek (NRO).

Kijk voor alle bijbehorende publicaties op Onderwijskennis.nl

Auteurs:	Marianne Boogaard, Esmée Lalihatu (Kohnstamm Instituut) ETHO/NRO: Laura van der Aar, Naomi Grotenhuis, Rick Wolff, Sebastiaan Steenman
Tekstredactie:	mmv Belle Jansen (Leela Words)
Publicatiedatum:	8 juli 2024
	Boogaard, M., & Lalihatu, E. (2024). *Kennisbenutting door docenten in het hoger onderwijs. Een publiekssamenvatting*. Amsterdam: Kohnstamm Instituut. In opdracht van Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek (NRO).
Beeldmateriaal:	Shutterstock
Vormgeving:	Kiwico

Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek
Bezoekadres
Laan van Nieuw Oost Indië 300
2593 CE Den Haag (Gebouw Java)

E-mail:	**info@nro.nl**
Telefoon:	**070 344 05 51**

Houd ons in de gaten via onze kanalen:

nro.nl/nieuwsbrief
@Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek

